

Boerderij Orvelte

Dit artikel is eerder gepubliceerd in kwartaalblad nr. 101 van stichting Het Drentse Landschap.

Ouder dan gedacht

Tekst
Jim Klingers

Bijna iedereen die in Orvelte is geweest, kent de achterkant van de boerderij aan de Flintenweg 2, waarin zorgboerderij de Flintenhoeve is gevestigd. Speels verdwijnt hier de Flintenweg tussen de aangebouwde staart van de boerderij en de tegenovergelegen schaapskooi. Hoge rieten daken, vlechtwerk wanden. Drentser kan het bijna niet. Dankzij bouwhistorisch onderzoek weten we nu ook hoe oud dit schilderachtige ensemble is.

Lang werd gedacht dat de monumentale boerderijen in Orvelte grotendeels uit de 18e of 19e-eeuw stamden. Zo staat bij de Flintenhoeve het jaartal 1810, dat in een van de gebintbalken werd gekerfd, als bouwjaar bekend. En dit zou waarschijnlijk zo zijn gebleven als er een jaar geleden bij een bouwtechnische inspectie geen asbest in het voorhuis van de boerderij was aangetroffen. Een onwelkome erfenis van een restauratie die 1975 – 1976 plaatsvond. Een tijd waarin asbest als brandwerende isolatie veelvuldig werd toegepast. Na de ontdekking viel aan een ingrijpende asbestsanering niet te ontkomen. Als pleister op de wonde kwam vanachter alle betimmeringen een intrigerende eiken balkenconstructie tevoorschijn die, gezien de zeer zware afmetingen van sommige onderdelen, een stuk ouder moest zijn dan de 19e eeuw.

Jaarringenonderzoek

Als eigenaar van de boerderij besloot Het Drentse Landschap het pand bouwhis-

torisch te laten onderzoeken. Voor het eerst in Orvelte werd daarbij gebruik gemaakt van een jaarringenonderzoek (dendrochronologie), waarmee hout nauwkeurig kan worden gedateerd. Hierdoor weten we nu dat het oudste deel van de boerderij – het huidige stalgedeelte – al tot stand kwam rond 1640. Het langgerekte voorhuis verrees kort erna, omstreeks 1660. Met twee royale, achter elkaar gelegen woonvertrekken was het vermoedelijk als dubbele bewoning bedoeld. Meestal ging het dan om het boerengezin en de (groot)ouders. Ook de dendrochronologische monsters van de bijgebouwen gaven verrassende uitkomsten. Zo werd de staart eveneens rond 1660 gebouwd. Erg vroeg, want deze voor Drentse boerderijen zo typerende uitbouwsels ontstonden algemeen pas in de 18e eeuw, toen de groeiende veestapels om meer ruimte vroegen voor stalling en hooiopslag. De schaapskooi aan de overzijde van de weg bleek zelfs nog enkele jaren ouder. Met andere woorden:

het fraaie ensemble aan de Flintenweg bepaalt hier al ruim 350 jaar het beeld. En dat men ook vroeger al bevattelijk was voor de schoonheid ervan, bewijzen de vele historische foto's die op deze locatie zijn gemaakt.

Middeleeuwse voorganger?

De bouwheer van deze forse boerderij was Jan Dolvinge, de op een na rijkste boer van het dorp. Volgens het grondschattingsregister van 1642 bezat hij 54 mudde bouwland (16,6 ha) en 12 dagmaat hooiland (8,2 ha) – destijds genoeg voor een positie in de agrarische kopgroep. De hoeve verrees op een van de vijf Orvelter 'woerden', huispercelen die al vanaf de vroege middeleeuwen werden bewoond.

Er zijn aanwijzingen dat het gedeelte uit 1640 eerst tegen een ouder voorhuis werd geplaatst. Een gebintstijl in de staart, gedateerd op circa 1450, kan van deze voorganger afkomstig zijn geweest. En het jaartal 1810? Dat verwijst waarschijnlijk naar een verbouwing in de Franse Tijd, een vrij voorspoedige periode voor het Drentse platteland, mede dankzij Napoleons handelsblokkade tegen Groot-Brittannië. De Dolvinges grepen het gunstige tij aan om de ouderwetse vakwerkgevels met wazige glas-in-loodramen te vervangen door muren van baksteen met modieuze schuifraamvensters. Bij die ingreep werden de bovenste vakwerkregels gelukkig hergebruikt als muurplaat. Uit de daarin aanwezige pengeten valt nog grotendeels de 17e-eeuwse vakwerk- en vensterindeling te herleiden.

Latere modernisering

Nadien is er nog heel wat aangepast. Zo kreeg het bedrijfsgedeelte in 1923 aan de kant van de Flintenweg een nieuwe gevel met gietijzeren stalraampjes. Een grote vooruitgang op de minuscule driehoekige venstertjes die voordien de stal van licht

moesten voorzien. In 1938 verrees naast de boerderij een stookhok annex varkensstal, helaas ten koste van de eeuwenoude zuddenschuur (turfschuur). In het woongedeelte werd de zware 17e-eeuwse 'onderslagbalk' weggezaagd, die wat ongelukkig voor twee raamvensters langs liep. De balk werd tijdens het onderzoek

Schaapskooi

herontdekt op zolder, waar hij ter versteviging van de constructie een tweede leven had gekregen.

Na de Tweede Wereldoorlog verdwenen de melkkelder en opkamer en maakten de bedsteden plaats voor slaapkamers. Bij de restauratie in 1975–1976 kreeg de wat rommelige westgevel een gereconstrueerd vroeg-19e-eeuws uiterlijk. De schaapskooi werd ontdaan van een storende aanbouw. Intern waren de aanpassingen minder geslaagd. Zo kreeg het voorhuis een nogal hokkerige indeling. In de jaren erna kregen het stalgedeelte en de schaapskooi te maken met agrarische modernisering waar veel beton aan te pas kwam. Inmiddels zijn er nieuwe verbouwplannen in de maak, die de historische constructies beter tot hun recht zullen doen komen. Vrijwel zeker hebben meer Orvelter boerderijen een hogere ouderdom dan we nu denken. Dus dit verhaal krijgt zeer waarschijnlijk een vervolg...

Dendrochronologie, wat is dat eigenlijk?

Onze oude boerderijen en andere bijzondere gebouwen blijken vaak ouder dan de buitenkant doet vermoeden. Eeuwen van verbouwingen onttrekken de ware ouderdom aan het oog. Om de rijke historie van een gebouw beter in beeld te brengen kan een bouwhistoricus tegenwoordig een beroep doen op dendrochronologie, ook bekend als jaarringenonderzoek. Door middel van dit jaarringenonderzoek is goed vast te stellen hoe oud het hout is dat in gebouwen verwerkt is. Via de laatst gevormde jaarring van de boom is het kapjaar te achterhalen. Aanvullend onderzoek biedt dan zicht op het jaartal waarop het hout daadwerkelijk gebruikt is. Een beroemd voorbeeld is de actuele ouderdom van een boerderij in Anderen, die vele eeuwen ouder bleek dan gedacht. Het houtwerk van het oudste deel van die boerderij bleek uit 1385 te stammen. Zo zullen er in Drenthe nog meer verrassingen kunnen schuilen onder de rieten daken van onze prachtige boerderijen!

De bouwhistorische rapportage is te downloaden via www.klingersbouwhistorie.nl